

15 ÉVES A KALEIDOSCOPE

Könyvismertetések a Kaleidoscope folyóirat recenziós rovatának elmúlt másfél évtizede

15 YEARS OF KALEIDOSCOPE

Book reviews in the review section of Kaleidoscope magazine over the past decade and a half

dr. Kapronczay Katalin PhD

MNM Semmelweis Orvostörténeti múzeum és könyvtár

kapryka@t-online.hu

Prof. dr. Forrai Judit DSc

Semmelweis Egyetem Megelőző orvostani és Népegészségtani Intézet

Orvostörténeti Munkacsoport vezetője

forrajud@gmail.com

Initially submitted Sept.10, 2025; accepted for publication Sept,30.2025

Abstract

Celebrating a decade and a half since its founding and first issue, Kaleidoscope, Journal of Culture, Science, and Medical History has also a book review section. Its general purpose is to provide information about the content and style of books attracting attention, and to promote the book to readers, encouraging them to read it by our recommendation. All this is joined by opinion-forming, which presents the reviewer's subjective views by the work's analysis and evaluation. The thematic diversity of the journal is guaranteed by its basic concept as it provides a platform for the latest research in the history of culture, science, and medicine.

The editors' principle is "supply" thus searching for and reviewing publications available in print or electronically with contribution of the most knowledgeable reviewer possible.

Kulcsszavak: könyvinformációk, figyelemfelkeltés, értékelés, kiadványok keresése és áttekintése

Keywords: books information, raising awareness, evaluation, searching for and reviewing publications

Rovat: Könyvismertető

Szerkesztő(k): Kapronczay Katalin PhD, dr. Forrai Judit DSc, (†A. Gergely András DSc. †Kapronczay Károly DSc)

<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=rovat&rovatid=52>

Hogy is kezdődött?

Az időszaki kiadványok elmaradhatatlan rovata már több száz éve a nyomtatásban megjelent kiadványok ismertetését, kritikai értékelését tartalmazó fejezet. A változó idő, változó

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr.Kapronczay Katalin PhD, prof.dr. Forrai Judit DSc

körülmények más szempontok, más módszerek figyelembevételét kívánta meg. A magyarországi tudományos folyóiratot nélkülöző korban egy-egy külföldi folyóiratban, társasági évkönyvben megjelent ismertetés hazai tudósaink karrierjének, nemzetközileg ismertté válásának fontos lépcsőfoka volt. A külföldön megjelent tudományos kiadványok megismerése nagyban hozzájárult a hazai tudományok fejlődéséhez, az európai színvonalhoz való csatlakozáshoz. Nem csupán a könyvek nem egyszer igen magas kereskedelmi ára, de a tudományos kiadványok forgalomba kerülését is „szabályozó” cenzúra is akadályt jelentett az információ terjedésének. Így érthető módon még nagyobb szellemi értéke volt a szakemberek által megírt ismertetéseknek, amelyek jó esetben pótolni igyekeztek a könyv személyes kézbe vételét, elolvasását. A főurak, művelt nemesek, tudósok magánkönyvtárait gazdagító kötetek bizonyos feltételekkel az érdeklődők számára is hozzáférhetőek voltak, így számtalanszor azon ritkaságok ismertetésére is sor került.

A recenziók általában nem szorítkoztak a kiadvány részletes bemutatására, de az ismertető kritikai megjegyzéseit, ellenvetéseit, saját kutatási eredményeinek hozzáfűzését is tartalmazták. Sajnálatos módon az ismertető által csatolt lábjegyzetek, hivatkozások – a kor szokásának megfelelően – meglehetősen hiányosak, nem egy esetben nehéz az utánakeresés. A növekvő érdeklődés igényéhez alkalmazkodva sajátos kiadványtípus is körvonalazódott, némi túlzással a jóval későbbi referáló folyóiratok „őse”. A nyomtatásban közreadott kiadványok ismertetésének egyik fóruma volt már a XVIII. század végén a műfajilag nem meghatározható, vegyes tartalmú időszak kiadvány – az „*egyszemélyes könyvismertető vállalkozás*” –: *Magyar János: Magyar könyv-ház* (1783-1804) c. sorozata, amelynek tartalmi gerincét a könyvismertetések jelentették.

A magyarországi tudományos szaksajtó csak a XIX. században alakult ki, a folyóiratok formai felépítésénél (rovatok) mintául vették a külföldi kiadványok már bevált szerkezeti formáját. A *Tudományos Gyűjtemény* (1817-1841) valamennyi füzetének terjedelmes recenziós rovata, amelynek szerzői a legismertebb szakemberek, a *Tudománytár* (1830-1839) tematikusan szétválasztott kötetei (*Értekezések, Literatura*) ezt tükrözik.

Az első orvosi folyóirat – az *Orvosi Tár* – hasonló gyakorlatot követett és változatos körképet vázolt a megjelenő külföldi és hazai könyvújdonosságokról. A szerkesztőség munkatársai vállalták a recenziók megírását, valamennyien szakterületük kiválóságai voltak. A század folyamán egyre nagyobb számban megjelenő szakfolyóiratok elengedhetetlen része lett a könyvek és folyóiratcikkek kritikai elemzését tartalmazó összeállítás.

Az online megjelenő folyóiratok korában a szempontok és célok mit sem változtak, legfeljebb a forma, a megvalósítás és az elérhetőség, elsődleges pozitívumként említve a gyorsaságot.

2010-2025, Kaleidoscope ismertetett könyveiből

Az alapításának és megjelenésének másfél évtizedét ünneplő *Kaleidoscope, Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat* követve az előd időszaki kiadványok példáját változatos *Könyvismertető* rovatot szerkeszt. Az általános célja a könyv tartalmi, stílusbeli

tájékoztatása, figyelemfelkeltés, egyfajta promóció az olvasónak, érdemes-e elolvasni az ajánlott könyvet. Mindezzel együtt véleményformálás is, amely a mű elemzése és értékelése, a recenzens szubjektív véleményét tárja elénk. Tematikai sokszínűségét a folyóirat alapkonceptiója adja: vagyis a művelődéstörténet, a tudománytörténet és az orvoslás történetének legújabb kutatásai számára nyújt publikálási lehetőséget.

A szerkesztés alapja „a kínálat”, vagyis a nyomtatásban, vagy elektronikus formában elérhető publikációk felkutatása, ismertetése, lehetőség szerint a leginkább hozzáértő recenzens közreműködésével.

Ennek a rovatnak gondozói **Kapronczay Katalin**, **Forrai Judit** † **A. Gergely András** és †**Kapronczay Károly DSc.** Ebben a rovatban A. Gergely András¹ egy egészen különleges műfajt honosított meg a könyvismertetés szűkszavú max. fél-egyoldalas szokványos terjedeleme helyett egy un. **könyvismertető esszé írást**, ami teljesen egyedi, és itt mutatkozik meg a szerző szubjektív véleményalkotása 4-6-8 oldalas érdekfeszítő, nagy műveltségére utaló írásai, ahogy önmagát megfogalmazta műfajban: „szenvedélyes gondolatközlő.” Gondolatai asszociációi és sokoldalú tudása tükröződött ezen írásaiban mint pl.: **F. Várkonyi Zsuzsa** emberi fejlődéstörténeti könyvéről: Amire felnövünk ([2017/14](#)).

Viszont szakértői mély értékelést olvashatunk Szirmai Imre írói tollából **Schultheisz Emil Leibnitz és a Medicina** ([2013/6](#)) különleges könyvéről, Széchenyi András bemutatója **Lőwy Dániel**: Az úri város zsidó lakosairól, Nagyvárad zsidó lakosai történetéről ([2018/16](#)), Kovács Janka, az örület történeti szintézisekről, tehát nemcsak kronológiai leírásáról, hanem új szempontokat figyelembe véve szakma-szociológiai-történeti kultúrtörténeti összefoglaló szintézisben a **Greg Eghigian**, *The Routledge History of Madness and Mental Health* ([2018/17](#)) művéről. Karakas Alexandra ismertetője Az emberarcú tudományról **Bárdos Dániel és Tuboly Tamás**: Az emberarcú tudomány ([2023/27](#)) c. kötet, amely a tudomány heterogenitásáról szóló összefoglaló mű. **Kiss László** a Kolozsvári fertőző betegségekről szóló **Bogdáni Zsolt és Gálfi Emőke** ([2023/26](#)) szerkesztésében megjelent többszerzős könyvről részletesen informálja az olvasót.

Meg kell említenünk a Magyar Természettudományi Társulat sorozatát (2017-től minden évben egy kötet jelenik meg, melyet **Forrai Judit** Hagyományok, Értékmérés és Innováció, a Tudományok, a Technika és az Orvoslás körében szerkesztett többszerzős könyvek, amelyekben egy-egy témakört többféle tudományterületről író tudósok írtak olyan természettudományi és társadalomtudományi témából, amely egyaránt érinti a különböző tudományág történeti feldolgozását. A következőben látható és olvasható kötetek tematikái multidiszciplináris tudományterületek bemutatására vállalkozva teszi láthatóvá hogyan nyilvánul meg egy azonos módszerek felhasználásainak különbözőségei a tudománytörténet különböző szakterületein, melyek azok a közös kutatási szempontok, módszerek amelyek

¹ Tibori Tímea: A. Gergely András (1952-2023). DOI: [10.17107/KH.2023.26.57](https://doi.org/10.17107/KH.2023.26.57)

alapján egy téma egy nagy csokorba fogható. A feldolgozott témák és kötetek: **a statisztika** ([2018/17](#)), **a ritmus** ([2021/22](#)), **a hálózatok** ([2021/22](#)), **paradigmaváltás** ([2022/24](#)), **digitalizálás** ([2024/29](#)), **ember és környezet kölcsönhatása**, **a politika és hatalom**, **a tér és idő**, (nyomdában) stb. szerepét vizsgálta a különböző tudományterületeken. Az eddigi hat kötet olvasható. <http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=cikk&cikkid=1007>.

Egy kis statisztika

A *Kaleidoscope*-ban ismertetett kiadványok száma meghaladja a 160 könyv ismertetését (<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=rovat&rovatid=52>).

A könyvek magyar nyelven jelentek meg többnyire magyar fordításban, de angol és német nyelvű szakkönyveket is ismertetünk a nemzetközi trendeknek megfelelően.

Ezek az ismertetőik egyaránt vonatkoznak a hazai és a külföldi szakkönyvekre, megjelent művekre. Megjelenését természetesen befolyásolták az aktualitások mind szakmailag új felfedezések, új koncepciók, új források bevonásával a pontosított történetek, hitelességek, korrekciók bemutatása.

Tematikák kavalkádja

Járványok

Sokfélék az ismertetett könyvek tematikája, széles tudománytörténeti skálán mozog pl. a járványokról az oktatás, a művészet, a statisztika szemszögéből **Jordanus Tamás, Kiss László** ([2021/22](#)) a himlő történetének hazai mai szakértője, **Felkai Péter** könyvei szólnak,

Biográfiai művek

Kulka Frigyesről, vagy a Pápai Páriz Egyesület díjazott tagjairól (Székelyudvarhely), szóló művek, valamint művészeti-orvosi könyvek, pl. Leibniz orvosi tevékenységéről **Schultheisz Emil** remek könyve. **Semmelweisről** (**Benedek István, Kapronczay Károly**, stb.)

Intézménytörténetek

Intézmények története pl. **Tulassay Tivadar** a Bókay-klinikáról ([2014/8](#)), **Bodosi Mihály-Környey Edit, Szirmai Imre (szerk)** a Környi – féle neurológiai pécsi orvosi műhelyről jelent meg könyv. Szirmai az Elmebetegségekről, Freudról, az „ideg-lelésről,” ([2015/10](#)) **Katona József**: Az Új Szent János Kórház története, ([2024/29](#)), amely összefonódott Buda történetével, egészségügyi fejlődésével, a 19-20. századi betegellátás fejlődésével. Katona rendkívül részletesen feldolgozta a kórház történetét, háborúkat, sérüléseket, a szenvedő betegeket és az orvosok küzdelmeit, az ápoló személyzet odaadó munkáját egyaránt hűen az olvasó elé tárta. Nemcsak a gyógyítás fejlődését, de a városrendezés és építészet történelmi fordulópontjait is nyomon követi a kórház történetének bemutatása során. Külön érdekesség a kórház kápolnájának története, a szerző gazdag illusztrációs anyaggal ábrázolja a kórház mindennapjait. A szerző maga is egy emberöltőnyi ideje gyógyító tevékenységet folytat a kórházban, harmadik orvos- és betegellátó generációt képviselve, a kórház szájsebészeti osztályát vezeti. Kapronczay Katalin ismertetésében.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr.Kapronczay Katalin PhD, prof.dr. Forrai Judit DSc

Intézmények, rendszerek története, mint pl: **Kozari Monika**: A nyugdíjrendszer Magyarországon Mária Teréziától a második világháborúig ([2012/5](#)), könyvében a politikatörténet, jogtörténet és az intézménytörténet oldaláról vizsgálja a nyugdíj kialakulásának és fejlődésének kérdéseit. Mária Terézia nyugdíjrendeleteitől a második világháborút követő államosításig. A könyv elemzi, hogy a népességnek mekkora részét érintették az egyre bővülő körökre nyugdíjak, és ez milyen költséget jelentett az állami költségvetésnek, foglalkozik a biztosítási jellegű nyugdíjakkal, olyan - talán még sokaknak ismerősen csengő - intézményekkel, mint az OTI vagy a MABI, valamint az egyesületi jellegű nyugdíjjal is. **Balázs Péter**: A tengerészeti egészségügy kezdetei a Magyar Királyságban. Szabályzatok a XVIII. században ([2019/19](#)) komplex szándékkal és feltáró érdeklődéssel mutatja be a Magyar Királyság és a Habsburgok szabályozástörténeti érdekegyeztetéseit, szervezeti modelljét, ügyviteli rendjét és az egész korabeli „szervezetszociológiája” szempontjából fontos döntéshelyzeteket a hajózással kapcsolatban.

Szakmatörténeti könyvek

fogászat tematikát a következő könyveken keresztül mutattuk be 150 év a New York-i fogászat történetéről **Andrew Spielman** ([2019/19](#)) albuma, új amerikai bölcsőjét mutatja be az európai migránsok tudására épülő fogtudománynak. **Péter Mihály**: Az erdélyi fogorvoslás történetéből ([2019/18](#)) hiánypótló könyve kiváló szakmatörténet és egyben korrajz Románia hánytatott életű, többségében magyar lakta területén alakult fogorvosi oktatás, kar, oktatók és hallgatók szakmatörténetéről. **Bányai Sándor**: Útmutató a fogorvosnak való segédkezésben [2016/13](#). „E könyv célja, hogy az assistálással foglalkozni akarót az e pályán szükséges alapfogalmakkal megismertesse és megadja azt az alapot, melyen könnyen megérti a munkája közben adandó utasításokat, vagy különleges magyarázatokat. Ennél egyébre, vagy többre könyvem nem vállalkozik.” így fogalmazza meg a szerző a könyvének tartalmát. Az elitkutatás egy érdekes forrásfeltárása **Forrai Judit**: Central European Medical Doctors at the Turn of the Century ([2020/21](#)) angol nyelvű statisztika eszközével szemlélteti az orvosok társadalmi helyzetét. az orvostörténeti kutatások forráselemzése miképpen épül nem életrajzi adatokra, hanem ezek családhistóriával, nyelvi rendszerezéssel, továbbá egyházi-felekezeti mutatókkal kiegészülő tényanyagra, ide értve a többnemzetiségű társadalmak térbeli és vallási tagoltságának áttekintő bemutatására is. Demográfiai mutatókkal, sajátos és általános jegyek szemléjével tagolva a születési hely, a csoportbesorolás, a pályaaorientáció szempontjából meghatározó oktatási helyszín (így Budapest és Kolozsvár kiemelt fókusszal), továbbá a pályaválasztók gazdasági-társadalmi hátterének szemléjével. A mutatók, táblák, térképek finom részletezettségű információkhoz vezetnek, ezeken belül az orvosi pályairányultság jellemző jegyeinek alap-adataira épülő további mutatókra, aggregátumokra, komparatív lehetőségekre adnak választ.

A csillagászat sem maradhat ki a széles palettáról **Kutrovácz Gábor** Kozmikus időutazás haladóknak ([2023/26](#)) c. könyvében a kozmológia több ezer éves történetét dolgozta fel rendkívül érdekesen, remek stílusban. Fő témája a kozmológiai távolságmérések története, vagyis az a kérdés, hogy régen - leginkább a távcső előtti korszakokban - hogyan próbálták megállapítani az égitestek távolságait, és ezen keresztül a kozmosz szerkezetét és méreteit.

Szó esik azonban más, részben kapcsolódó területekről is: a bolygók együttállásainak és fedéseinek történeti szerepéről, arról, hogy mit gondoltak a csillagászati elméletek és a valóság viszonyáról az ókorban és a kora újkorban, a napközéppontú kozmológia korai fogadtatásáról és továbbfejlesztéséről, valamint néhány alapvető tudományos és természetfilozófiai fogalom történeti változásairól.

Oktatással kapcsolatos könyvek:

Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai I-II, ([2013/7](#)) A rendkívül gondossággal összeállított mű igazi segédlet az erdélyi gyógyszerészet múltja iránt érdeklődő kutatóknak.

Különleges könyv **Hudra Árpád** által recendált **Kiss, Endre és Trencsényi, László és Hudra, Árpád, eds.** : Abszolút pedagógusok ([2023/27](#)) kötet. Olyan pedagógusokról, köztük orvosok is, mint Magyar Imre, Pető András, stb. iskolateremtő pedagógusi oldaláról mutatja be az új fogalommal illetett legendás hírű un. abszolút pedagógusokat akik szinte generációkon keresztül hatottak a tanítványaikra.

Oktatás, hagyomány, innováció. A Semmelweis Egyetem 250 éve. Főszerk: **Sótonyi Péter** ([2022/24](#)). „Amikor megnyitottuk a Semmelweis Egyetem 2019/20-as tanévét – amellyel kezdetét vette az alapítás 250 éves évfordulója előtt tisztelgő jubileumi akadémiái évünk – akkor nemcsak befelé figyeltünk, nem csak a jelenre fordítottunk figyelmet, hanem mind arra, amit negyedévezred orvosai, gyógyszerészei és kutatói cselekedtek. Hiszen ahhoz, hogy megalapozzuk a következő nemzedék képzését, a jövő orvos- és egészségtudományát, gyógyítását, kutatás-fejlesztését, ismernünk és tisztelnünk kell a múltat, erre kötelez minket nagyjaink, elődeink, példamutatása, egyetemünk immáron 250 éves családfája.” Merkely Béla rektor ezekkel a mondatokkal vezette be a magyar orvostudomány megindulásának kétszázötvenedik évfordulója alkalmával összeállított tanulmánykötetet, amely nyomon követi az orvosi kar fejlődésének legfontosabb állomásait, megemlékezik legjelesebb oktatóiról, az oktatás szempontjából kedvező és hátráltató történésekről, a felfelé ívelő és a küzdelmes időszakokról egyaránt. Az egyes fejezeteket az orvostudomány múltjának jeles történész kutatói, a közelmúlt évtizedeit tevőlegesen átélte, illetve napjaink egyetemi életét irányító oktatók, vezető poszton munkálkodó egyéniségek írták.

Ars medicinae és a többi művészet kapcsolata

Szirmai Imre neurológus festményeiről **S. Nagy Katalin** szép albuma, **Izsák Éva és S. Nagy Katalin** közös művészi könyvük a Látószög, valamint **Draskóczy Eszter, Etlinger Mihály** szerkesztésében a Betegség a koraújkorban (1450-1760) kötete a betegségek irodalmi ábrázolásban és mentalitástörténetben jelenik meg imádságtól versformában, vallási – jezsuita köntösben, evangélikus lelkész feljegyzéseiben, penitenciában, kézzel írt, serkentő orvosságok segítségével.

Kiss Éva: Gerevich József: Szerelmek, Múzsák, Szeretők- Teremtő vágyak sorozatáról ([2019/18](#)). A szerző sorsokat, szerelmeket, vágyakozást, szimbiotikus és ambivalens kapcsolatokat tár elénk, miközben az alkotókat és alkotásokat ismerünk meg lélektani és művészettörténeti köntösbe ágyazva. A művészet és pszichológia ötvözetét alkalmazta, melynek hatékonyságát mára tudományos kutatások támasztják alá. Művészeti – lélektani játékokra invitál bennünket, vizsgálódásának alanyai jórészt XX. századi alkotók. Levonhatjuk a következtetést, hogy a kapcsolatok bonyolultsága, a gyermekkor meghatározó volta, a pszichopatológiák megjelenése és az egyéni traumák történelmi kortól függetlenül erős hatással vannak az alkotók műzsaválasztására, ebből kifolyólag az alkotás folyamatára.

Dívatot teremtett A. Gergely az esszéírt könyvismertetéssel és sokan írtak hasonlóan egyéni hangulatú véleményt a folyóiratba pl. **Izsák Éva és Kiss Endre** Szirmai Imre Óceán c. verseskötetéről ([2016/13](#)),

Irodalmi műben megjelenő lelki és szexuális problémákról **Hetényi Zsuzsa** Nabakov regényösvényein művét ismertették

A fogházás kultúrtörténetéről hézagpótló kiadvány **Kivovics Péter-Forrai Judit-Lászlófy Csaba-Cseszregi Gertrúd** könyve ([2021/22](#)).

Középkori krimibe illő írások jelentek meg **Magyar László András** a Csámcsofó hullák c. művében a magyar korabeli hosszú élet titkát feltáró aranyigazságról: „Ha magyar vagy s sokáig élni akarsz, okos ne légy, vitéz ne légy, s pénzed se legyen sok.” A modern fitness-szalonnok 19. századi gépeiről, alakformáló mechanikákról ír a Solenoid és Pelithe könyvében Magyar.

Az orvoslás történetének fontos évfordulói, illetve kiváló orvostörténészek, jeles kutatók személyes és események, intézmények jubileumai kerültek bemutatásra.

Jubileumok, évfordulók

Legfontosabbként a Semmelweis Ignáchoz kapcsolódó ünnepség sorozatot kell említeni, illetve a neves Semmelweis-kutatók ez alkalommal közreadott összeállításait., mint fent említettük Kapronczay Károly, Bendek István írásában.

Születésnap kiemelt kötetek:

L. Horváth Katalin: Az utolsó mondattal kezd! - **Kulka Frigyes** - Egy rendkívüli gyógyító emlékére ([2021/22](#)) Kulka legendás alakját idézi az olvasó elé egyik munkatársa: "Ő már akkor Európában volt, amikor mi még Ázsiában. Körülbelül akkora különbség volt közte és a

többiek között, mint a honfoglaló magyarok és az akkori Európa között: Európában már hatalmas katedrálisok épültek, amikor mi még nyereg alatt puhítottuk a húst. Frédi személyében a katedrálisépítőt csodáltam. Kimagasló alakja volt az orvoslásnak, sem előtte, sem utána nem tudok megnevezni a magyar orvostársadalomban senkit, aki hasonló jelenség lett volna. Nincs hozzá fogható egyéniség. Pontosán diagnosztizált, pillanatok alatt átlátta a legbonyolultabb helyzeteket is, villámgyors és helyes döntéseket hozott. Briliáns manualitású sebész, a kés Paganinije volt. Mérhetetlenül szerencsésen ötvözte a kiváló orvost és a rendkívül jó embert; megvolt benne az igazi gyógyítókra jellemző együttérző képesség. Csodálatosan bánt a betegekkel, nagyon vigyázott a szemérmükre. A viziteken úgy vizsgált, hogy paravánt készített a beteg takarójából, még a kollégák sem látták, mi történik. Azt vallotta, hogy a vizsgálat kettejük bizalmas viszonyán alapul, nem tartozik másra. Hihetetlen tehetsége volt a sebészethez, a gyógyításhoz, az élethez. Mindenki érezte, hogy rendkívüli ember, nem lehetett nem felnézni rá. Aki mellette nőtt fel, akaratlanul is átvette az elveit, munkamódszerét. Amit harminc, negyven, ötven évvel ezelőtt tudott, azzal leiskolázná a mostani orvosokat is." Dr. Kostic Szilárd

Magyar Imre centenáriumi emlékkönyv. szerk: Honti József. (2011/2) Honti József olyan emlékkönyvet szerkesztett, amely Magyarország határain túl, a külföldön élő magyarok körében is érdeklődésre számíthat. Nem csupán az orvosok, egészségügyi dolgozók és hozzátartozóik, rokonaik, az egykor kezelt betegek emlékezetében, hanem ennél sokkal szélesebb körben él Magyar Imre emléke. A visszaemlékezések több történelmi korszak mindennapjaival kapcsolatos - személyes élményekre támaszkodó - beszámolókat tartalmaznak, ezáltal segítenek abban, hogy jobban megértsük a múltat.

Pro nonagesimo - Tanulmányok **Schultheisz Emil** professzor 90. születésnapjára- szerk: **Kapronczay Károly, Kapronczay Katalin.** (2012/4). A tanulmánykötet szerzői a 90 esztendő Schultheisz Emil professzor úr előtt tisztelegtek, aki nagy történelmi korszakokon átívelő életútja során az orvoslás szinte minden területén maradandót alkotott, kiváltképp orvostörténeti kutatásaival írta be nevét a tudománytörténet „nagykönyvébe”.

Cito pede labitur aetas. Tanulmányok **Kapronczay Károly** 70. születésnapjára. szerk: **Forrai J, Gazda I. Kapronczay K, Magyar L. A, Schultheisz E, Sótonyi P, Varga B, Vizi E. Sz.** (2011/3) Az ünnepeltet a hazai történettudomány, tudomány-, és orvostörténelem legkiválóbb kutatói, munkatársak, barátok és tisztelők köszöntötték egy-egy írásukkal. A kötet az ünnepelt nyomtatásban megjelent publikációinak teljes bibliográfiáját is tartalmazza.

Kapronczay Károly: A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár története 1837-től napjainkig (2018/17). Egy közhelynek hangzó kijelentéssel kezdhethetjük a közelmúltban megjelent kiadvány ismertetését, miszerint a múlt értékeinek megőrzése, a hagyományok ápolása kötelességünk, és egyben megtisztelő feladat. Azonban ennek csak akkor tudunk maradéktalanul eleget tenni, ha a múltban lezajló eseményeket igyekszünk minél pontosabban

feltárni, megismerni és megismertetni. A megismerési folyamat legfontosabb és leghitelesebb forrása egy intézmény történetével kapcsolatban az irattár, az adattár, amely kendőzetlenül tárja az utókor elé a lezajlott eseményeket, mutatja be az adott korra jellemző tudomány- és művelődéspolitikai ideológiai zsákutcait, az „ügy” sikeréért munkálkodó, személyes és hivatali konfliktusokat is felvállaló személyeket. Ilyen szerkesztési elvekre alapozott intézménytörténetet állított össze Kapronczay Károly. A címben jelzett 1837-es évszám a Budapesti Királyi Orvosegyesületre emlékeztet, hiszen az Orvostörténeti Könyvtár muzeális állományának jelentős része onnan származik. Az 1951-ben létrehozott Orvostörténeti Könyvtár mind a mai napig az ország egyetlen ilyen gyűjtőkörű intézménye, számos, országos viszonylatban is unikális dokumentumot őriz. A kötet mintegy kétharmadát az intézeti levéltár dokumentumaiból összeállított válogatás teszi ki, amely az adott korszak tudománypolitikájának, hivatali ügymenetének is hű tükörképe. A levelezések, beadványok, ülés-jegyzőkönyvek stb. megidéznek nem csak egy elmúlt időszak atmoszféráját, de emberi közelségbe hozzák mindazokat, akiknek a könyvtár létét, fejlődését, nehézségek ellenére való fennmaradását köszönheti, vagyis akiknek hálával tartozik az utókor.

Járványtörténet

Egyes történészi vélemények szerint az emberiség történetének legfontosabb alakítói a háborúk és a járványok voltak. Annak ellenére, hogy a nem ritkán kontinenseken végig száguldó és óriási halálozással járó járványok tapasztalatait igyekeztek a soron következő megbetegedési hullám, vagy addig ismeretlen kór elhárítására felhasználni, adott vészhelyzetben mégis a tanácstalanság, sőt pánik lett úrrá mind a lakosság, mind az orvosok körében.

Ezt éltük meg a 2019-20-ban világjárványt okozó Covid-vírus esztelen tombolása idején is. A XXI. század „gonosz pestise” ijesztő erővel és gyorsasággal tört rá a világra, elképesztő számú megbetegedést és halálozást okozva. Az orvostudomány legkorszerűbb módszerei is eredménytelennek bizonyultak, a lakosság és a gyógyítók körében a több száz évvel korábbi társadalmi viselkedési reflexek, a pánik és „az úgyis mindegy” hangulat vált uralkodóvá. A történészek érdeklődése ugyanakkor a korábbi századok pusztító járványai felé irányult, ennek eredményeként számos értékes járványtörténeti összeállítást adtak ki a nem egyszer ismeretlen, vagy kevéssé ismert forrásokat kutató történészek.

Offner, Robert - Şindilariu, Thomas: Schwartz Tod und Pestabwehr im frühneuzeitlichen Harmannstadt. Pestordnungen der Stadtärzte **Johann Salzmann (1510, 1521), Sebastian Pauschner (1530) und Johann Stubing (1561).**, Schiller Verl., Hermannstadt –(2022/24). Az emberiség történetében időről-időre feltűnnek a pusztító – nem ritkán kontinensek lakosságának tömegét áldozatul szedő – járványok. Mit tett a hatóság, mit tett az orvos, mit tett a lakosság? Egyszerű kérdések, amelyekre korántsem egyszerű választ találni. „*Fuss idejekorán, fuss messzire, térj vissza soká.*” – hangzott az araboktól származó praktikus,

kézenfekvő és esetenként valószínűleg eredményes tanács. De mit tett az, aki nem menekült, mégis túlélte a gonosz kórt? Erdély a legkülönbözőbb pusztításoktól sújtott régiók közé tartozott: háborúk, természeti csapások és a kontinens belsejéig száguldó járványok színtereként. Valamennyi Kelet felől érkező járvány Erdélyen át tört be az európai területekre, megfogalmazhatjuk úgy is, hogy a járványok kapuja itt volt, ha jól bezárták a kaput, a többi ország védve volt. Minél nagyobb szigorral állták útját a betörésnek, a tovább haladásnak, az annál komolyabb esélyt adott a többi országnak a túlélésre. A XVI. század első felében – a dühöngő pestisjárványok egyik „legmozgalmasabb” idejében, – kivételes helyzetben volt Nagyszeben (Hermannstadt), a megbetegedések és a halálozás számát illetően egyaránt. Mindezt a város három orvosának és az általuk hozott szigorú rendszabályoknak köszönhetjük. Az intézkedések példaképpül szolgáltak az Európa más régióiban megalkotott későbbi járvány-rendtartásokhoz.

Thomas Jordanus: A járványokról. (latinról ford. **Magyar László András**) 2023/26. A félelemmel és ismeretlenséggel terhelt világunkban ajánlható túlélés-technikához szolgál élvezetes, mondhatni emelkedett ismeretanyaggal „*a szinte minden korban rengeteg félelmet, szenvedést, halált és pusztulást okozó járványok korabeli részletes bemutatását, tárgyalását és kritikus megvitatását*” kínáló kötet, amely magyar változatában immár kézbe fogható „*egy kiváló közép-európai, morvaországi orvos tollából, /.../ akit sok szál fűzött szülőföldjéhez, az Erdélyi Fejedelemséghez és barátai révén Magyarországhoz*” – ahogyan a kötet bevezető gondolatait megfogalmazta Robert Offner. Magyar László András már közel húsz évvel ezelőtti írásában sürgette „*a kitűnő és méltán híres orvostudós*” latin eredeti munkájának magyarra fordítását, amely kívánság most vált valóra, ezáltal az érdeklődő el tud mélyedni a négyszázötven éves szöveg tanulmányozásba. A három értekezés anyagát megelőzően Offner egy rövid életrajzban ismerteti Thomas Jordan életútjának legfontosabb adatait, munkásságának helyszíneit, pályakezdését, orvosi gyakorlatának körülményeit és műve születésének, kiadásának történetét. Magyar László András tudománytörténeti felfűzésével és Fazekas Sándor szakmai nyelvhistóriai áttekintésével, még impozánsabb összhatást kínál a kötet értelmezését segítő anyagként. A reneszánsz orvosai persze valamennyire ismerhették Jordan munkáját, kísérleti eredményeit, tanításait, de valójában most vált először lehetségessé a latin eredeti mű érthető, magyar köznyelvi változatának könyvespolcra helyezése – s ez kétségkívül legfőképpen Magyar László András kivételes szorgalmának, szakértelmének és elkötelezettségének köszönhető.

Oktatási segédletek

Különös hangsúllyal hívjuk fel a figyelmet a legfontosabb XVI-XVII-XVIII. századi tudományos művek magyar nyelvű közreadására, mivel sajnálatos módon egyre kevesebben ismerik a latin nyelvet olyan szinten, amely lehetővé teszi a tudományos munkák elmélyült

tanulmányozását. Az orvos- és gyógyszerésztörténet alapszövegei századokon át magyarul gyakorlatilag hozzáférhetetlenek voltak, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár (SOMKL) 2009-ben, e hiány pótlására szöveggyűjtemény-sorozatot indított. A sorozat kötetei egy-egy korszak orvosi gondolkodásáról, gyakorlatáról, közegészségügyéről és gyógyszerészetéről adnak képet. Az egyes, tudományos értékű bevezető tanulmánnyal, ajánló bibliográfiával, bőséges jegyzetapparátussal és informatív bevezetőkkel ellátott, gazdagon illusztrált kötetek az ókor, a középkor, a reneszánsz, a felvilágosodás tudományát mutatják be, kiválóan fordított eredeti szövegek segítségével. Effajta sorozat – az információk szerint - eddig sehol a világon nem jelent még meg, így a maga nemében úttörő vállalkozásnak számít.

Az első kötet *Medicina Renata – reneszánsz orvostörténeti szöveggyűjtemény* 2009-ben jelent meg. A második és harmadik kötet a *Medicina Illuminata* a felvilágosodás kora, vagyis a XVII-XVIII. század orvostudományát és gyógyszerészetét mutatta be. A sorozat hármast szolgát: egyrészt a tudománytörténészek munkáját kívánja segíteni, másrészt az általános művelődéstörténet egyetemi oktatásához kíván jól használható segédletet adni, harmadrészt pedig a művelődéstörténet iránt érdeklődő nagyközönség körében is olvasókat remél.

A kiadvány összeállítója, a szövegek válogatója, magyarázója, számos írás fordítója ezúttal is **Magyar László András**. Amint azt a kötet rövid ajánlásában megfogalmazta, olyan szövegeket igyekezett válogatni, amelyek az adott korszak orvoslását tükrözik, jellemzőek a gyógyítók gondolkodására, gyakorlatára, felkeltik a mai olvasó érdeklődését, tanulságosak és szórakoztatóak. Ezen sok kritériumnak megfelelni azonban nem volt egyszerű.

Eddig publikálatlan korabeli levéltári dokumentumok, kortársi szövegek gyűjteményes közreadása, szerkesztett formában, sorozati kiadványok a XX. század első felének bemutatására

A Magyar Orvostörténelmi Társaság, a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága és a Magyar Tudománytörténeti Intézet komoly szakértelmet, jól átgondolt szervezést és különleges szerkesztői tapasztalatot kívánó szöveggyűjteményei kétségtelenül az elmúlt tizenöt év grandiózus vállalkozásai.

Háború és orvoslás Az I. világháború katonaeészségügye, annak néhány előzménye és utóélete Orvostörténeti tanulmányok Összeállította: **Kapronczay Károly** A kötet szerkesztése a Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézetben készült. Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2015.

A kötet a Magyar Orvostörténelmi Társaság által 2014-ben rendezett konferencia előadásainak szerkesztett, bővített anyagát tartalmazza.

Az I. világháború magyar orvosi emlékeiből. Naplók, kéziratok visszaemlékezések, szakcikkek, szerk.: **Kapronczay Károly, Kapronczay Katalin**. Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2016, 546p. 2019/18

Az első világháború orvoslását feltáró kiadványok sorában jelent meg az a vaskos kötet, amely a 2015-ben közreadott tanulmány-gyűjtemény (*Háború és orvoslás*. Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2015.) folytatásaként látott napvilágot.

A kiadvány – mint címe is mutatja – a világháború idejéből származó eredeti hadi orvoslással kapcsolatos dokumentumokat tartalmazza. Nyomtatásban megjelent, továbbá eddig kéziratok formában őrzött korabeli naplók, feljegyzések, hivatalos jelentések, valamint az orvosi szaklapokban katonaeorvosi témában megjelent szakcikkek gazdag tárháza.

A háború utáni évtizedekben nyomtatásban közreadott néhány napló-részlet, emlékirat teljességgel nem ismeretlen, a mostani válogatás azonban igyekezett a háborús eseményekre legjellemzőbb mozzanatokot kiragadni **Pfannl József, Lobmayer Géza, Berend Miklós és Dollinger Gyula** írásaiból. Az emlékiratok lejegyzői közül csupán az egyetlen női szerző – Kamenitzky Etelka, Ádám Éva álnévvel – nem gyakorolta a gyógyítás hivatását, hiszen haditudósítónak járta végig a frontokat.

A kötet második nagy tematikai egysége a kéziratok katonaeorvosi jelentéseket tárja az érdeklődők elé. A császári és királyi hadügyminisztériumnak készült huszonkilenc jelentés objektív képet ad a közös hadsereg hadi-egészségügyének valós helyzetéről, a rendkívüli nehézségekről, ellátási problémákról, veszteségekről stb., megírásuk ideje 1918 tavasza. A beszámolók ez idáig csak levéltári dokumentumként voltak hozzáférhetők, ez az első nyomtatott közreadás.

A kötet harmadik nagy egysége a korabeli orvosi szaklapokban megjelent orvosi cikkeket tartalmazza tematikus csoportosításban. Ez a fejezet keresztmetszetét adja mindazon problémának, amellyel meg kellett küzdeni a hadsereg orvosainak, áttekintést ad a leggyakrabban jelentkező betegségekről, a hadisebészeti esetekről, a harcéri fertőző és járványos betegségekről, a háborús neurózisokról, és a háború után is komoly feladatot jelentő rokkantügy minden vonatkozásáról. Betekintést kapunk a hátszág egészségügyi helyzetébe is, amely elválaszthatatlan kapcsolatban volt a fronton történnel, a betegellátás, az infrastruktúra, az esetleges járványok vonatkozásában egyaránt. A cikkek szerzői – akkor még javarészt fiatal, kezdő orvosként – a két világháború közötti magyar orvoslás legkiválóbb szakemberei.

A szövegekhez igen részletes jegyzetapparátus, magyarázó lábjegyzet és a legfontosabb katonai, katonaeorvosi kifejezések szótára csatlakozik.

A magyar közegészségügy az I. világháborút és a Trianont követő években. A Tanácsköztársaság bukásától az Országos Közegészségügyi Intézet munkájának megindulásáig. 1919-1927., szerk. Kapronczay Károly. Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 356p. 2018/17

Az első világháború évei, az azt követő zavaros politikai események, majd a háborút lezáró nemzetközi békeszerződés súlyos következményekkel járt Magyarország számára, amely az egészségügy intézményrendszerét, a betegellátást, az orvosképzést egyaránt befolyásolta, átalakította. A területi veszteségek a betegellátó intézmények (kórházak, gyógyszertárak) számának jelentős csökkenésével járt. Az egészségügy válságos helyzetét nehezítette a háborúban megrokkant katonák hosszas, vagy élethossziglani ápolása, gondozása, amely az orvoslás eddig nem ismert területének (művégtag-gyártás, rehabilitáció) kiépítését kívánta, valamint a szociális ellátásukat fedező anyagiak megteremtését. A lakosság egészségügyi ellátottsága kritikus volt: a szegénység következményeként terjedő népbetegségek (elsősorban a tuberkulózis) megfékezése, a betegbiztosítás hiánya hasonlóképp finansziális problémákat jelentett az állam számára. Miniszteriális szinten kerestek megoldást az egészségügy, a szociális és a munkaügyi kérdések komplex rendezésére.

A korszak egészségügyének rendezését tehát összetett feladatnak kellett az állami szerveknek tekinteni. A legfontosabb területek ennek megfelelően: a kórházépítési program kidolgozása és megvalósítása, a betegbiztosítás ügyének rendezése, a védőnő- és ápolónő-képzés színvonalas megszervezése, az anya- és csecsemővédelem országos hálózatának kiépítése (Stefánia Szövetség), az iskolaorvosi hálózat fejlesztése, a lakosság közegészségügyi ellátottságának fejlesztése, ellenőrzése (ivóvíz-kérdés, csatornázás, település-egészségügy), a mentésügy minden területét érintő kérdés rendezése (mentőállomások létrehozása, felszerelése, fenntartása, gondoskodás szakképzett személyzetről, elsősegély-nyújtási tanfolyamok szervezése). Végül - de semmiképpen sem utolsó sorban – rendezni kellett az orvosképzést, hiszen az egészségügyet és az oktatásügyet egyaránt érintette a területi elcsatolások után az országba menekített kolozsvári és pozsonyi egyetemek további sorsának és elhelyezésének megnyugtató megoldása, az orvosi karok területi integrálásának ésszerű megszervezése.

A tanulmánykötet tematikus felépítése lehetővé teszi a sokirányú, nem egyszer bonyolult kérdéskörök jól követhető áttekintését, megismerését

A magyar közegészségügy az OKI működésének kezdetétől a II. világháború kitöréséig. szerk. Kapronczay Károly, Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2019, 358p. 2019/19

Trianont követően az ország működésének minden területén válságos helyzet alakult ki. Természetesen az egészségügy is problémákkal küszködő mindennapjait élte át. Az egészségügy reformjára, a közegészségügy intézményes hátterének újjászervezésére volt szükség.

Az 1928 és 1938 közötti évtizedben a közegészségügyet alapjaiban meghatározó törvények léptek életbe: - a kötelező betegség-, és balesetbiztosításról (1927), - az állategészségügyről (1928), - a gyógyfürdőről, klimatikus gyógyhelyekről, üdülőhelyekről, az ásvány-, és gyógyvizekről (1929), - a közigazgatás rendszerén belül az egészségügyi igazgatás rendezéséről (1929), - az iparfejlesztésről (kapcsolatban az iparegészségügyi ellátással, 1931), - a hadirokkantak ellátásáról (1933), - az orvosi rendtartásról (1936), - a hatósági orvosi szolgálatról (1936), - az 1929. évi Genfben elfogadott egyezmények becikkelyezéséről, amely a hadra kelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítása, és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában jött létre (1936). A közigazgatás reformjához szorosan kapcsolódva az egészségügyi igazgatási rendszer alapvető átalakítására ugyan nem volt szükség, viszont az apparátusban tevékenykedők szakmai és elméleti tudásának gyarapítására, feladatkörük és felelősségük lényeges kiszélesítésére igen.

Az új egészségügyi stratégia kidolgozásával fiatal, külföldi tanulmányúton korszerűen képzett szakembereket bíztak meg. A közegészségügy elméleti és gyakorlati irányítását az 1925-ben létrehozott Országos Közegészségügyi Intézet feladatává tették. A közegészségügyi közigazgatás legfelsőbb szinten minisztériális igazgatás alá tartozott, az évek folyamán változott, hogy melyik minisztériumhoz csatolták az egészségügy, a szociális ellátás stb. feladatokat.

A budapesti székhelyű Országos Közegészségügyi Intézetet az 1925. évi XXXI. tc. hívta életre, alárendeltségében vidéki (területi) állomások működtek. Az OKI tevékenysége magában foglalta a járványügy ellenőrzését, az oltóanyaggyártást, a városi és vidéki ivóvízellátást, felügyelte a tisztiorvos-, az ápolónő- és védőnőképzést, a gyógyszerellenőrzést és törzskönyvezést, az egészségvédelem és felvilágosítás rendszerét. A gyógyszerellátás vonatkozásában új korszakot jelentett az ipari gyógyszergyártás fejlődése, amelynek következménye, hogy a készítés kikerült a kis mennyiséget előállító patikus kezéből. Ipari szinten az egyes műveleteket alacsonyabb képesítésű személyekre bízták, a rendszeres hatósági ellenőrzést az OKI Chemiai Osztálya végezte. A vidéki egészségügy fejlesztésének fontos fejezete az un. artézi-kút program, amellyel a hatóságilag ellenőrzött, minőségi ivóvízellátást kívánták biztosítani. Az OKI és a betegbiztosítási rendszer átszervezésének közös eredményeként alakult, javult a falu egészségügyi és szociális ellátottsága. Az egészségügyi ellátás egyik alapeleme a jól képzett szakszemélyzet. A korszak komoly eredményei sorába tartozik az OKI felügyelete alá helyezett ápolónő- és védőnőképzés megvalósítása. Valamennyi ápoló-és védőnőképző iskolát, az önkéntes társadalmi szervezetek (Vöröskereszt, egyházi képzők) által felkarolt képzési intézményt az OKI szakmai felügyelete alá rendelték. Az ismertetés tárgyát képező kiadvány a legjelesebb kortárs szakemberek írásaiból állít képet a korszak közegészségügyéről, problémáiról és eredményeiről. Néhányat említsünk a szerzők közül, értékítélet mellőzésével: Scholtz Kornél, Melly József, Grósz Emil, Neuber Ede, Johan Béla, Kerbolt László, Darányi Gyula,

Gortvay György, Atzél Elemér. Majd a következő korosztály: Birtalan Győző, Antal Lajos, Szállási Árpád, Kertai Pál stb.

Orvosok az 1956-os forradalomban és szabadságharcban. Egészségügyiek a forradalomtól a megtorlásig – naplók, iratok, egykorú dokumentumok tükrében, szerk.: Kapronczay Károly. Budapest, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2017, 420p. 2019/18

A forradalom és a harci események tényleges időtartama alig volt két hét, mindössze 12 nap. De az ezalatt történtek társadalmi, történelmi súlya, kihatásai és utóhatásai felérték egy több éves háborúval. Hosszú évtizedekre megszabták az ország politikai életének irányvonalát, és sorsfordítóan befolyásolták az emberek, családok életét, akár aktívan, akár „külső szemlélőként” éltek át az eseményeket.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc – hasonlóan a többi háborús időszakhoz – nagy megpróbáltatást jelentett az egészségügy számára. A sok ezer sérült kórházba szállítása, sebesülésének ellátása nagy megpróbáltatás volt, a hivatásos mentőkön, orvosokon, ápolókon kívül nélkülözhetetlen támaszt nyújtott az ösztönösen segítséget nyújtó „utca embere”. A főváros amúgy sem túl jó kórházi infrastruktúrája nem volt felkészülve az ilyen fejleményekre. Szinte mindenben hiány volt: a gyógyító személyzetben, gyógyszerben, kötszerben, akadozott a logisztika stb. Hazai és külhoni segítség, segély, felajánlás próbálta a nehézségeket enyhíteni (Nemzetközi Vöröskereszt, a lengyel állam és a lengyel emberek önzetlen adományai).

Mint a történelem során annyiszor, az 1956-os forradalom és szabadságharc idején is fontos szerepet játszott az egyetemi ifjúság. A forradalom előszeleként zajló viták, szervezkedések után szinte egyszerre lobbantak lángra az események a szegedi, a budapesti, a pécsi és a debreceni orvosegyetemeken. A résztvevők, szem- és fültanúk emlékeit, levéltári dokumentumok hitelességét felhasználva állt össze a kötet második tematikai egysége.

Döbbenetes olvasmány az *Akik elítéltettek* alcímet viselő fejezet. A huszonéves medika, Tóth Ilona koncepciós perének ismertetése áll a fejezet élén. A hamis vádak alapján kivégzett fiatal nő az évtizedek során visszavonhatatlanul jelképévé vált az '56-os forradalom orvos ifjainak. Nem volt könnyű sorsa azon orvosoknak sem, akik túléltek a meghurcoltatást, a pereket, sok éves börtönbüntetéseket, majd szabadulásuk után a szisztematikus, könyörtelen egzisztenciális megsemmisítést. Laczay András – maga is elítéltként – a váci börtönkórházban szolgálatot teljesítő, elítélt orvosokról emlékezett írásában. Lambrecht Miklós és Grynaeus Tamás neve ismerősen cseng az orvostörténészek előtt, hiszen később mindketten értékes kutatásokat végző tagjai voltak az orvostörténeti tudományos, társasági életnek.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc egészségügyi vonatkozásait feltáró kötet nem könnyű olvasmány, mégis nehezen tudjuk letenni, félbeszakítani az olvasást. Legnagyobb erénye a hitelesség, a személyes élményeket, emlékeket közreadó memoárok, a levéltári iratok és korabeli dokumentumok összegyűjtése. A kötet írásait bőséges lábjegyzet és a témát feldolgozó irodalom jegyzéke egészíti ki.

Epilógus helyett

Szólhatnánk a recenziók formai és bizonyos értelemben tartalmi felépítéséről is, de valójában a hangsúlyt nem arra kívántuk helyezni a jubileumi összesítésnél. Némelyik ismertető „szárazon”, szükséztlenül fogalmaz és éppen azért kiváló, mert nem kalandozik el a könyv témájától. Mások az esszé eszközeivel élnek, mondanivalójukat így hozzák közelebb az olvasóhoz. Minősíteni egyik stílust sem lehet, de nem is érdemes.

Természetesen a fenti válogatás szubjektív, bizonyára van, aki hiányol műveket a felsorolásból - talán jogosan -, míg más kiadványokat nem tart annyira közérdekűnek. A rovat szerkesztőjeként talán mégis sikerült egy körképet felvázolni az elmúlt tizenöt év jelentős hazai orvos- és művelődéstörténeti kiadványairól, amelyekre a *Kaleidoscope* folyóirat könyvismertető rovatában hívtuk fel a figyelmet.